

SZAKMAI BESZÁMOLÓ

Pályázati eljárás száma: VKK/3/2008

Program neve: A piacnyitás tapasztalatai a villamosenergia-szektorban

A támogatási szerződés száma: AL/0785/2008/001

Kedvezményezett neve: GKI Energiakutató Kft.

Szakmai felelős neve: Dr. Hegedűs Miklós

A Program befejezésének határideje: 2008. december 15.

A beszámoló csak részeredményre vonatkozik:¹ □

1. Ismertesse a Program megvalósításának menetét, írja le a végrehajtás egyes lépéseit és csatolja a végrehajtás során keletkezett fontosabb dokumentumokat! Sorolja fel a Program megvalósításában közreműködőket (a Kedvezményezett részéről vagy megbízása alapján)!

A program „A teljes piacnyitás eddigi tapasztalatai a villamosenergia-szektorban” címmel indult. Bár az elkészült, és 500 példányban nyomtatott tanulmány alapvetően és lényegében erre koncentrált, de a vizsgálat folyamán világossá vált, hogy a részleges piacnyitás korábbi fázisainak bemutatása és értékelése nélkül a 2008. január elsejével bekövetkezett „teljes piacnyitás” eredményei és korlátai nem igazán tárgyalhatók. A tervezett kutatásnak megfelelően a villamos energia-szektor piacosításáról készült és hozzáférhető, mindenek előtt a hazai publikációk, hivatalos és a szakértői anyagok tanulmányozása, valamint a GKI Energiakutató Kft. rendszeres vállalati felméréseiből készített anyagok felhasználására alapozódik. A pályázatban megjelölt személyeken túl a vizsgálatban megbízásunkra alvállalkozóként a Pro Industry Bt., a TOP TDD Bt. és a Hieroglif Kft. vett részt.

2. Részletesen ismertesse és értékelje a Program eredményeit!

- szakmailag / tudományos szempontból
- a pályázati célkitűzésekkel összefüggésben
- újszerűség bemutatása
- a továbbfejlesztés lehetőségei (pl. Program kiterjesztése, további kutatás, módosítás szükségessége)
- az eredmények hasznosításának lehetőségei

A pályázat és a támogatás nem elsősorban új vagy újszerű kutatási eredményeket kívánt elérni, hanem a politikai, kormányzati és a szakmai döntéshozók valamint a média képviselői számára reális értékelést adni a piacnyitás eddigi eredményeiről., megoldásra váró gondjairól. A tanulmány a GKI Energiakutató Kft. által gondozott Energiapolitikai Füzetek XV. számaként jelent meg és 500 példányban a célközönség számára ingyenesen juttattuk el. (A címzettek listáját mellékeljük) A pályázat és a támogatás céljának megfelelően a megjelent kiadványban összegeztük és szintetizáltuk a villamos-energia piacnyitás értékeléséhez kapcsolódó különböző megítéléseket, véleményeket, amelyek megalapozhatják a döntéshozók ilyen irányú jövőbeni intézkedéseit. A tanulmány fontosabb megállapításait a következőkben összegezzük:

1. Magyarországon a villamosenergia-szektor 2003. elején induló és 2008. január 1-jével teljessé váló piacosítása bebizonyította, hogy bár a villamosenergia-szektor sajátos működési terület – hálózati jelleg, pillanatnyi megfelelés a kereslet és kínálat között – a piaci koordináció sikeresen helyettesítheti

¹ Amennyiben a szakmai beszámoló a Program valamely fázisában született részeredmény(ek) bemutatására szolgál, a beszámolót csak az adott részeredményre vonatkozóan kell értelemszerűen kitölteni.

az állami, hatalmi utasításokon és hozzárendeléseken alapuló, történelmileg kialakult hagyományos energia-ellátást.

2. 2003-2008 közepe közötti időszakban a hazai áramellátás zavartalan maradt, az elkerülhetetlen technikai és természeti tényezőkből adódó kisebb-nagyobb, átmeneti és részleges ellátási zavarokon kívül, a piaci szabályozásból jelentősebb ellátási gondok nem adódtak. Ebből a szempontból tehát a hazai piacnyitás a villamosenergia-szektorban sikeresnek mondható. Ugyanakkor nem igazán helyeselhető, hogy a törvényi szabályozás a zavartalan ellátást, ellátásbiztonságot talán túl hangsúlyozta a valós verseny kibontakoztatásával szemben.

3. Amennyiben a piacnyitás legfőbb célját és indokát tekintjük minősítési kritériumnak, akkor a hazai piacnyitás nem teljesítette és az adott időszakban nem is teljesíthette a deklarált célt, a villamos energia árának csökkenését. Elméletileg ugyanis a piac lényegét adó verseny racionális költséggazdálkodásra kényszerít, így előbb-utóbb az árak relatív mérséklődését hozza. Az általánosabb elvi megközelítés különösen pedig a politikai várakozások nem kellően vették számításba azonban, hogy a villamosenergia-szektor forrás oldala erősen monopolizált, és az ágazat sajátosságából fakadóan a kínálati kapacitás közép távon adottnak tekinthető, érdemlegesen bővíteni, csak évtizedes kitekintésben lehetséges, így a fogyasztói-választás lehetőségei közép távon nagyon szűkösek.

4. Eltekintve a villamosenergia-szektor műszaki-technikai és működési sajátosságaitól a várt, politikailag hirdetett árcsökkenés, azért sem teljesülhetett a hazai piacnyitás időszakában, mert a villamos-energia szektorban jelentős költségtényezőként jelentkező tüzelőanyag költségek, a kőolajárak drámai emelkedése miatt jelentősen megnöttek. A környezetvédelmi előírások, direktívák szigorodása, további beruházásokat és innovációkat feltételeznek, a melyek ugyancsak a költségek növekedését hozták.

5. A teljes piacnyitással bekövetkezett jelentős áremelkedés az üzleti szférában részben azzal is összefügg, hogy a korábban olcsóbbnak minősülő importlehetőségek erőteljesen beszűkültek, miután a villamos energia-fogyasztás a Magyarországgal érintkező országokban dinamikusan növekedtek. A kínálati szűkösség és a bővülő kereslet drasztikus árnövekedés bekövetkezését eredményezték.

6. Az 1-5 pontokban kifejtett elvi és általánosabb okok és feltételeken túl a tanulmány – különböző elemzésekre és vizsgálatokra támaszkodva- bemutatja, hogy a hazai villamosenergia-szektor teljes piacosításának sikertelensége, kudarcai egyrészt abból adódnak, hogy a törvényi szabályozás érintetlenül hagyta és a szándékoktól függetlenül még fel is erősítette a kínálati oldal – a nemzetközi átlagnál is erőteljesebb – monopolizáltságát. Az érvényben maradt hosszú távú szerződések rendszere és a kötelező átvétel kiszélesítése az egyébként is meglévő kínálati monopol pozíciókat szinte teljessé tette, minimalizálta a verseny kibontakozásának esélyeit, másrészt az érvényes törvényi szabályozás nem állított elégséges korlátokat a monopol pozíciókból adódó nem kívánatos áremelési törekvések gyakorlati érvényesítése elé.

7. Az első hónapok tapasztalatai továbbá, az EU kötelező előírása a hosszú távú szerződések átalakítása alapján jelentős módosításokra került sor, mindennek előtt a jelentős piaci erővel rendelkező szereplő súlyának csökkentésére, a hálózati hozzáférés lehetőségeinek kiszélesítésére, a határkeresztesző kapacitások elérhetőségével kapcsolatosan, de határozottan felerősödött a hatalmi kontroll az ármegállapítás tekintetében is.

8. A 2008 folyamán életbe lépett intézkedések és szabályozási módosítások célszerűek és helyes irányúak, de a piacnyitás legfőbb célját illetően aligha bizonyulnak perdöntő hatásúnak. A hazai piac méretéből, továbbá az erős monopolizáltságból, de legfőképpen a versenyképes kapacitás tartalékok hiányából, az árak növekedését aligha képesek megállítani, a 2008. októberében megtartott aukciók erős hatósági árkontroll mellett a piaci szegmensben 2009-re közel kétszámjegyű árnövekedést valószínűsítene. Politikai és szociális megfontolások nélkül az egyetemes szolgáltatás területén gazdaságilag és költség oldalról ennél erőteljesebb árnövekedés volna indokolt.

9. Néhány említésre méltó változás a hazai villamosenergia-szektorban:

- Az importált villamos energiának jelentős hatása van a piacnyításra. A piacnyítás hatására a bruttó villamosenergia-fogyasztás közel húsz százaléka származott importból, amely azonban

tavaly már a felére esett vissza. Idén tarthatónak látszik a 10% körüli importarány. A regionális piaci versenyben azonban várhatók meglepetések is.

- A villamosenergia-fogyasztás a jelentős árdrágulás ellenére tovább növekszik, és a növekedési ütem ebben az évtizedben nagyobb, mint az előzőben. Nem lehet egyértelmű összefüggést kimutatni a GDP és a villamosenergia-fogyasztás között, és egyre nagyobb szerepet kap a fogyasztás alakulásában az időjárás. A piacnyitásnak mértékadó szerepe nem volt az igények alakulásában.
- A villamos terhelések is bővülnek, és a piacnyitás óta a heti csúcsterhelések növekedési üteméből évi átlagban mintegy 110 MW-os növekedésre lehet számítani. A minimális terhelés átlagos növekedése ennél jóval kisebb. Ezeket az értékeket elsősorban a forrásoldali fejlesztésben, az egység-teljesítőképességek megválasztásánál lehet tekintetbe venni. Jelentősen megváltozott az elmúlt két évben a napi terhelési görbe alakja, mert a fogyasztói oldal befolyásolására kedvező hatással volt a piacnyitás. Egyenletesebb lett a napi fogyasztás, a csúcsterhelés egyre inkább korábbra tevődik.
- A villamos teljesítőképességek növekedési üteme egyenletes, bár a piacnyitás óta új nagyermű gyakorlatilag nem épült. A támogatások hatására elsősorban kiserőműveket építenek. Megmaradt az a korábbi gyakorlat, amely szerint a karbantartásokat rendszeresen nyárra ütemezik. Sajnos a fogyasztói csúcs nyáron gyorsabban növekedik, mint télen, ezért erre az ütemezésre még hatással lehet a piacnyitás utáni fejlődés. A biztonságot jelentő maradó teljesítmény nagysága kielégítőnek látszik, de az import szerepe ezen a területen is nagy, ezért a piacon tekintetbe kell venni a növekvő kockázatokat.
- A szabályozási energia és a tartalékok piaca élesen elkülönítendő. Sajnos a fogalmak és a kialakult hazai gyakorlatok még nem teszik lehetővé a hatékony piac kialakulását ezen a területen. Az UCTE előírásai alapján hazánkban is újra kellene fogalmazni, hogy mi tartozik a rendszerirányítási, szabályozási tartalékok piacára, és mi rendelhető a kereskedők érdekkörébe. Élesen külön kellene választani a szabályozást és a kiegyenlítést is, mert különben a gazdasági érdekeltségen alapuló mérlegkörös rendszer nem fogja segíteni a piac szempontjából nagyon fontos felelősségi kérdések tisztázódását. Különösen a múlt század végén még szekunder tartalékként épült gázturbinás erőművekről kellene eldönteni, hogy azok a perces tartalékként a rendszerirányításhoz, vagy üzemzavari tartalékként a mérlegkör-felelősökhöz, a kereskedőkhöz tartoznak-e. A tapasztalat alapján ezek az egységek ma havi átlagban alig egy órát üzemelnek – a működési próba érdekében. Szerepük az lenne, hogy a szekunder szabályozást (csereteljesítmény-szabályozás) kisegítsék vezérelt üzemmódban, ha nem lenne elegendő szekunder szabályozási tartalék például üzemzavarok miatt.
- Jelentős szerepet kapott a piacnyitás után a villamosenergia-termelés támogatása, elsősorban a hővel kapcsoltan termelt energiánál. Ez egyrészt korlátozta a piac kiterjedését, a versenyt, másrészt megnövelte az árakat, rontva ezzel a magyarországi fogyasztók gazdasági versenyképességét. A teljes piacnyitás után megszűnő közüzem miatt új rendszert vezettek be a támogatásban, de ez nem csökkentette, inkább növelte a támogatásban részesülők körét. Ma a hazai termelésből hálózatra adott villamos energiának 15-20%-át támogatják – a fűtési idénytől függően – szabott árakkal és kötelező átvétellel.

3. Sorolja fel és mellékelten csatolja a Programmal (annak eredményeivel) összefüggésben született tanulmányokat, kiadványokat, publikációkat, előadásokat stb.! A Program végrehajtása mennyiben segítette a Programban résztvevők tudományos előmenetelét?

A támogatással létrejött kiadványt mellékeljük. Csak remélhetjük, hogy a célközönség egy része elolvassa és munkájában támaszkodik a tanulmány eredményeire. Természetesen a munkában résztvevő szakemberek szellemileg profitáltak és gazdagodtak a tanulmány elkészítése során.

4. Mutassa be, a Program megvalósítása mennyiben felel meg az eredeti munkatervnek (ütemezés, eredmények, esetleges eltérések indokai, különös tekintettel a támogatási szerződés módosítása nélkül végrehajtottakra)!

Az értékelés első pontjában már jeleztük, hogy a vizsgálat szélesebb kitekintésben nemcsak a teljes piacnyitás időszaka utánra vonatkozó elemzéseket végezte el, hanem a piacnyitás egész történetét érintette. Ilyen formán a született kiadvány átfogóbb és talán realisabb helyzetképet ad a piacnyitás hatásairól és a megoldásra váró szabályozási feladatokról.

5. Amennyiben rendelkezésre áll, csatolja a Program résztvevői / célcsoportja által készített értékelést!

Csatoljuk a Magyar Versenyhivatalnak a tanulmányhoz tett megjegyzéseit, amelyeket az anyag véglegesítése során figyelembe vettünk.

Kelt: Budapest, 2009. január 8.

Dr. Hegedűs Miklós s.k.
Szakmai felelős aláírása

Dr. Hegedűs Miklós s.k.
Kedvezményezett (képviselőjének
cégszerű) aláírása